

## НАРАТИВІЗАЦІЯ РЕПЛІКАЦІЙНИХ УТВОРЕНЬ КУЛЬТУРИ ПОВСЯКДЕННОСТІ ЯК ЗАСІБ ПОБУДОВИ ЖИТТЄВИХ СЮЖЕТІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Зазимко О. В.

*Анотація.* У статті розглянуто процес об'єктивування реплікаційних утворень культури повсякденності у життєвих сюжетах осіб юнацького віку. З оглядом на те, що в реплікаційних утвореннях культури повсякденності задані соціальні зразки проектів-орієнтирів саморозвитку особистості, проаналізовано формування механізму їх наративізації в юнацькому віці. Зазначено, що указані реплікаційні утворення є способом породження наративу, а наративізація, у свою чергу, задає межі їх існування в індивідуальному досвіді. Визначено місце коротких узагальнюючих наративів, які поєднують індивідуальну історію з культурним міфом. Наративізація, яка ґрунтується на рефлексії, у силу трансгресивної функції та взаємопроникливості смислів індивідуального і соціокультурного досвідів, збагачує та розширює обидва досвіди. Визначено основні види практик наративізації реплікаційних утворень культури повсякденності: адаптивні практики, практики самозмін, інтерпретативного збагачення. Індивідуальні практики наративізації зумовлюють орієнтованість особистого проекту. У статті також указано на можливість методологічного визначення означених видів практик та перспективність дослідження процесу технологізації самопроектування особистості в юнацькому віці як відтворюваності практик наративізації реплікаційних утворень культури повсякденності.

**Ключові слова:** наративізація, реплікаційні утворення культури повсякденності, проект-орієнтир, життєвий сюжет, самопроектування особистості, розвиток особистості, юнацький вік, практики наративізації.

**Зазимко О.В. Нарративизация репликационных образований культуры повседневности как средство построения жизненных сюжетов в юношеском возрасте**

**Аннотация.** В статье рассмотрен процесс объективации репликационных образований культуры повседневности в жизненных сюжетах лиц юношеского возраста. С учетом того, что в репликационных образованиях культуры повседневности заданы социальные образцы проектов-ориентиров саморазвития личности, проанализировано формирование механизма их нарративизации в юношеском возрасте. Отмечено, что указанные репликационные образования являются способом осуществления нарратива, а нарративизация, в свою очередь, задает границы их существования в индивидуальном опыте. Определено место коротких обобщающих нарративов, совмещающих индивидуальную историю с культурным мифом. Нарративизация, основанная на рефлексии, в силу трансгрессивной функции и взаимопроницаемости смыслов индивидуального и социокультурного опытов, обогащает и расширяет оба опыта. Определены основные виды практик нарративизации репликационных образований культуры повседневности: адаптивные практики, практики самоизменений, интерпретативного обогащения. Индивидуальные практики нарративизации обуславливают ориентированность личного проекта. В статье также указано на возможность методологического определения указанных видов практик и перспективность исследования процесса технологизации самопроектирования личности в юношеском возрасте как воспроизводимости практик нарративизации репликационных образований культуры повседневности.

**Ключевые слова:** нарративизация, репликационные образования культуры повседневности, проект-ориентир, жизненный сюжет, самопроектирование личности, развитие личности, юношеский возраст, практики нарративизации.

**Zazymko O.V. Narrativization of replicative forms of everyday culture as a means of constructing life stories in youth**

**Abstract.** *The article deals with the process of objectification of replicative forms of everyday life in life stories of young people. Taking into account that social samples of the project-guidelines of self-development of the personality are set in the replication formations of the culture of everyday life, the formation of the mechanism of their narrativization at the youthful age is analyzed. It is noted that these replicative forms may be a way of narrative implementation, and narrativization, in turn, sets the boundaries of their existence in individual experience. The place of short generalizing narratives, which combine individual history with a cultural myth, is determined. Narrativization which is based on reflection, due to the transgressive function and interpenetrability of the meanings of individual and sociocultural experiences, enriches and expands both experiences. The main types of practices of narrativization of replicative forms of everyday culture are defined: the adaptive practices, the practices of self-alterations and the practices of interpretive enrichment. Individual practices of narrativization determine the orientation of a personal project. The article also points out the opportunity of methodological definition of these types of practices and the prospect of studying the process of technologizing the personal self-design of young people as the reproducibility of practices of narrativization of replicative forms of everyday culture.*

**Key words:** *narrativization, replicative forms of everyday culture, a project-benchmark, life story, personal self-design, personal development, youth, practices of narrativization.*

**Актуальність дослідження.** Головне вікове завдання особистісного та соціально-професійного самовизначення спонукає осіб юнацького віку до побудови проекту-орієнтиру власного майбутнього життя. Здебільшого неосмислений набутий життєвий досвід юнаків і юначок, а також розмитість у баченні ними далеких перспектив особистого розвитку не сприяють визначенню підростаючим поколінням чітких цілей та унікальних завдань

особистісно-життєвого проекту. З іншого боку, трансляція культурою значної кількості різноманітних зразків для наслідування зумовлює складність самовизначення осіб юнацького віку. Тому найчастіше, особливо у ранньому юнацькому віці, планування саморозвитку є непослідовним, фрагментарним та досить мінливим у його спрямованості. Нездатність передбачити планомірність саморозвитку та розгортання життєвої лінії робить процес самовизначення зтяжним, інколи аж до зрілого віку. Несформованість процесу смислопородження щодо власних життєвих цілей, сензитивним періодом якого, безперечно, є юнацький вік, у зрілому віці ускладнює, або й унеможлиблює («переважно непроектні особистості» за О. Зарецькою) самопроекування особистості [4]. Людина, яка не здатна до проектування власної особистості, «плине за течією», досить часто нарікаючи на власну невдалу долю. Тож, дослідження механізмів побудови унікальних життєвих сюжетів в юнацькому віці має неабияку прикладну цінність у сучасній фрагментарно-мозаїчній повсякденній культурі.

Особи юнацького віку канву для власних життєвих сюжетів здебільшого черпають у культурних зразках повсякденності. Культурою повсякденності вважається цілісний соціокультурний життєвий світ загальних значень і смислів, який сприймається людьми як даність, що не підлягає сумніву (*sensus communis*), світ звичок поведінки і мислення як у суспільному житті, так і в приватному побуті [2]. Культура повсякденності розглядається як природна, самоочевидна умова і простір людської життєдіяльності. Соціальні зразки проектів-орієнтирів саморозвитку особистості задані у реплікаційних утвореннях культури повсякденності, особисте освоєння та індивідуальне «обживання» яких можливе за допомогою їх розгортання в індивідуальному досвіді, почасти під час їх наративізації. Вивчення механізму наративізації реплікаційних утворень культури повсякденності на постнекласичному етапі розвитку психологічної науки має теоретичну цінність щодо з'ясування механізмів розвитку особистості.

**Стан дослідження проблеми.** Дослідження культури повсякденності є досить популярними у галузі сучасних соціально-гуманітарних наук ще з 60-их років минулого століття. Зокрема, значний інтерес викликають дослідження повсякденності як відносно автономного «світу досвіду» (А. Шюц). Вивчення повсякденності дозволяє побачити відображення високої культури у побуті, що відкриває нові деталі відомих і зрозумілих речей. З іншого боку, буденне життя розкидає свою символічність і нетривіальність. Дослідження культури повсякденності дали змогу з'ясувати типові, повторювані, звичайні форми практик, які залишалися на периферії класичних соціально-гуманітарних дисциплін.

Предметом дослідження у культурі повсякденності є сукупність характерних для буденного життя людей соціальних практик (поведінки, мислення, мовлення тощо), а також і відхилення від цих практик, які є потенційним джерелом оновлення культури. Культура повсякденності існує лише в контексті певної конкретної культурно-історичної епохи. Елементи культури повсякденності сприймаються людьми як дійсний світ з певними устоями, нормами і звичками, які входять у поняття здорового глузду.

В індивідуальному досвіді людини соціальні практики культури повсякденності об'єктивуються у формі дискурсивних практик. Тому у рамках заявленої теми статті, інтерес викликають лінгвістичні дослідження розмовної мови, у якій і відтворюється (реплікується) культура повсякденності.

Реплікацію, яка має в основі конструктивний принцип, можна розглядати як компонент синергетичного механізму, що проявляється у «виникненні порядку із хаосу». Надбання соціокультурного досвіду людства для індивідуального досвіду молодшої людини нерідко вбачаються як хаотично представлені компоненти, складові життя, які впорядковуються у вибудуванні сюжету власної життєвої історії. Побудова життєвого сюжету ґрунтується на певних засвоєних реплікаційних утвореннях культури повсякденності.

Реплікаційним смислом стосовно освоєння соціокультурного досвіду наділяються мовні ігри, які Л. Вітгенштейн представив у трьох взаємодоповнювальних розуміннях: по-перше, це вихідні лінгвістичні форми, з яких починається вивчення мови шляхом включення учня в певні види діяльності [1, п. 7]; по-друге, «ігри» розглядаються як спрощені, ідеалізовані моделі вживання слів, послідовне ускладнення яких демонструє динаміку мови [1, пп. 21–22]; по-третє, соціокультурний аспект «ігор» відбитий в поняттях «компонент діяльності» або «форми життя» [1, п. 23].

На рівні смислової реплікації соціокультурного досвіду можна аналізувати й інші лінгвістичні концепти: «фонові практики» (М. Фуко), «фрейми» (М. Мінський, Гр. Бейтсон), «рамки» (І. Гофман), повсякденну інтерпретацію (З. Сьорль); «неявне знання» (М. Полані), «знання як» на противагу «знанню про» (Г. Райл), чи соціолінгвістичні «прецедентні феномени».

Отже, основною метою статті є визначення процесу об'єктивування реплікаційних культурних утворень у життєвих сюжетах осіб юнацького віку. У межах поставленої мети здійснимо спробу вирішити зокрема завдання з'ясування видів та особливостей практик самопроєктування особистості юнацького віку за допомогою освоєних нею певних реплікаційних утворень культури повсякденності.

**Основний виклад.** Найбільш дослідженим механізмом реплікації утворень культури повсякденності в індивідуальному особистому досвіді є їх наративізація. В юнацькому віці, в якому формується відчуття просторово-часової розмірності особистого досвіду, і що, в свою чергу, сприяє побудові життєвих проєктив-орієнтирів, активізується процес наративізації реплікаційних утворень культури повсякденності. Саме вони, в першу чергу, є тими «освоєними нормами», які у цьому віці не підлягають достатньо критичному осмисленню. Соціокультурні устої, які частіше неусвідомлено визначені особистістю як найбільш відповідні їй, насичуються індивідуальними цілями і життєвими

завданнями, що в цілому задає унікальність власної життєвої історії.

Стосовно реплікаційних утворень культури повсякденності наратив є категорією, яка задає їхні рамки та межі. Реплікаційні утворення культури, у свою чергу, є способом породження, комунікативного самоздійснення, існування наративу, способом інтерпретації інформаційних повідомлень в цілому, а не окремо взятих ситуацій чи дій. На це співвідношення на прикладі мовних ігор як одного із різновидів реплікаційних утворень культури повсякденності справедливо вказували В. Суровцев і В. Сиров, зазначаючи, що мовна гра актуалізує наратив, змінюючи рухомі межі конотативного поля [5].

Наративізація є процесом репрезентації уявлень про реальність, який є одночасно і трансформуючим механізмом, за допомогою якого відбувається перетворення реальності та оволодіння нею. Особи юнацького віку, застосовуючи засвоєні звичні «мовні ігри» (Л. Вітгенштейн), «фонові практики» (М. Фуко) чи інші реплікаційні культурні утворення, формують оповідну ідентичність власної особистості.

У формуванні оповідної ідентичності на етапі насичення проекту-орієнтиру відповідними бажаними подіями особливу роль відіграють короткі наративи. Такі, ще не розгорнуті, розповіді є узагальнюючими і часто поєднують власну (індивідуальну) історію з певним культурними міфом. Зовні наративні оповіді людини про своє майбутнє виглядають фрагментарно і ніби без єдиного смислового ядра. Втім, такий «період стагнації» розвитку особистості юнацького віку насправді може бути періодом інтенсивного пошуку власних смислів саморозвитку. Варто зазначити, що сама наративізація пов'язана з деміфологізацією і раціоналізацією, критикою, переосмисленням міфу, логікою і рефлексією, тобто володіє значним деміфологізуючим потенціалом, хоча певна деміфологізація призводить до появи іншої міфологізуючої основи з більш індивідуалізованими смислами.

Наративізація є не лише процесом привласнення та розгортання в індивідуальній оповіді культурного досвіду. Наративізація, яка ґрунтується на рефлексії, у першу чергу, є процесом обробки власного життєвого досвіду. Рефлексія в наративі завжди починається вже на засвоєних певних реплікаційних утвореннях культури повсякденності. У створенні оповіді про себе процес рефлексування індивідуального досвіду дозволяє ніби відділитись від нього, стати у позицію спостерігача за собою і сформуванати унікальну оповідну ідентичність особистості. Наратив володіє проективною фіналізацією, дає можливість побачити з позиції стороннього спостерігача життя в цілому як закінчений процес. Наративізація як різновид репрезентації дає людині певну свободу стосовно власного життя, дозволяє усвідомлювати та збагачувати його. За допомогою практик наративізації подієвих складових власного життя стає можливим опредмечування самого життя, перспективна спрямованість якого вирисовує подієвий проект розвитку особистості.

Отже, наративізація, яка має трансгресивну функцію, дозволяє особистості «здійснити перехід» через межі, встановлені практиками культури повсякденності та власного життєвого досвіду, роблячи їх взаємопроникливими і стираючи зумовлені ними перепони. Взаємопронизаність смислами культурного та індивідуального досвідів збагачує та розширює ці достатньо замкнені, але в силу проникливості їхніх меж і нескінченні кола досвідів.

Головне вікове завдання особистісного самовизначення та розвиток здатності до смислотворення спонукає юнаків і юначок до постановки цілей і завдань життєвого проекту та наповнення його відповідними подіями. Осягнення етики відповідальності дозволяє побудувати сюжет реалізації життєвого проекту з врахуванням наявних та передбачених бажаних особистісних ресурсів. Освоєні реплікаційні утворення культури повсякденності задають «вибір» практик наративізації подієвих складових



власного життя, які зумовлюють вид орієнтованості особистого проекту.

Проекти особистості Н. Чепелева поділяє за наступними видами: соціально-орієнтований, особистісно-орієнтований та альтернативний [8]. Основною метою соціально-орієнтованого проекту є відповідність особистості вимогам певних соціальних структур і взірцям поведінки у різних сферах життя. Діяльність людини, яка проектує власну особистість за соціальними орієнтирами, детермінується зовнішніми відносинами з оточенням, потребою пристосовуватися до визначених соціокультурних стандартів життя та його законів, або надавати їм опір, який постає як необхідність для збереження власної самості. Тобто, основні практики життєтворення особистості полягають у пізнанні оточуючого світу та пристосуванню до його правил і вимог. Саме такий розвиток особистості пропагувався на класичному етапі розвитку психологічної науки.

Мета особистісно-орієнтованого проекту визначається прагненням людини, яка визнає нескінченність власного внутрішнього світу, до самозмін. Оточуючий світ здебільшого сприймається нею як засіб власного розвитку, тому метою нарративних практик у межах такого особистого проекту є позбавлення від зовнішньої залежності, самоудосконалення та самоконтроль. Прагнучи до свободи, але будучи дещо відчуженою від результатів своїх дій, людина часто уникає відповідальності за результати саморозвитку. Вказані практики розвитку особистості у культурі соціуму з'явилися на некласичному етапі розвитку наукових галузей та, згодом, укорінилися у повсякденних практиках.

У класичному і некласичному розумінні, практики самопроектування особистості визначаються провідним принципом саморозвитку: адаптації чи самозмін. Домінування того чи іншого принципу, безумовно, є конфліктним та спрямованим «на розвиток лише окремих сторін людини, далекої від єдності не тільки з природою і навколишнім світом, а й самою собою» [6, 336]. Два види проектів особистості, за якими визначаються різні

головні умови розвитку (зовнішні чи внутрішні) визначають особливості й риси практик її саморозвитку.

У класичному варіанті практики мають чуттєво-предметний характер і детермінуються зовнішніми потребами людини, зумовленими середовищем її життєдіяльності. Тобто, розвиток людини ґрунтується на фізичній діяльності, пов'язаній з пізнанням якоїсь частини навколишнього середовища, зокрема і власної природи. З огляду на різноманітність навколишнього світу, практики людини теж різноспрямовані, але мають зовнішній вектор.

У некласичних практиках більшою частиною відбивається самість людини, її сприйняття та переживання самої себе і світу. Різноманітність розумових інтенцій дозволяє людині бути різноспрямованою та необмеженою у своїх власних прагненнях, перетворюючи свій особистий світ. Означені практики сприяють побудові особистісно-орієнтованого проекту.

Класичні та некласичні практики включають процеси перевизначення і довизначення задач на смисл. Тобто, у побудові проектів власної особистості людина як перевизначає смисл завдань (змінює їх структуру з метою адаптації до власної психічної реальності), які ставить перед нею соціум, так і довизначає їх за смисловим наповненням (привносить особистісний сенс, що призводить до трансформації смислового простору особистості, спонукаючи її до саморозвитку) [див. статтю Н. Чепелевої у цьому збірнику].

Варто зазначити, що окремо взяті у чистому вигляді два типи традиційних практик: класичні (спрямовані на адаптацію) і некласичні (спрямовані на самозміни), нехтують самою унікальністю людини. Можливо тому, в юнацькому віці досить часто зустрічаються особисті проекти змішаного типу: соціально-особистісної чи особистісно-соціальної орієнтованості [3]. У змішаних проектах наявні обидва типи наративних практик, але за провідної ролі якогось із них.

Постнекласичні практики розвитку, які в «авангардному» юнацькому віці вже набувають рис повсякденних, передбачають

інтеграцію «адаптивних практик» і «практик самозмін», відкривають погляд на людину в її взаємозв'язку із середовищем і самою собою. Це змінює уявлення не тільки про природу і межі особистості, але й про діяльність людини як основу будь-якої практики. Практики саморозвитку, які передбачаються альтернативним проектом особистості, насичені взаємопронизаними смислами соціокультурного та індивідуального досвідів та мають вектор спрямованості на світ можливого. Такі практики можна назвати практиками інтерпретативного збагачення.

Методологічно визначити вид наративної практики можливо за умови ідентифікації певного смислу у вербальній розповіді. Вичленивши смисл, можна аналітично розглянути всі умови (засвоєні реплікаційні утворення культури повсякденності, розуміння розвитку особистості та її життєвого шляху тощо), які дали можливість для появи та формулювання і артикуляції цього смислу в дискурсі. Освоєні реплікаційні утворення культури повсякденності задають «вибір» практик наративізації подієвих складових власного життя, які зумовлюють вид орієнтованості особистого проекту.

**Висновки.** В юнацькому віці основою проектів-орієнтирів власного життя та своєї особистості слугують засвоєні реплікаційні утворення культури повсякденності, яка, в свою чергу, постійно збагачується шляхом взаємопроникнення смислів соціокультурного та індивідуального досвідів. Одним із механізмів трансформації проектів-орієнтирів у життєві сюжети є наративізація реплікаційних утворень культури. Самі ж реплікаційні утворення культури повсякденності є способом породження наративу.

Наявність в історіях юнаків та юначок коротких нерозгорнутих наративів, у яких відбивається поєднання індивідуальної історії з певним реплікаційним культурним утворенням, вказує на актуалізований процес пошуку смислів саморозвитку. За допомогою трансгресивної функції наративізації та процесів перевизначення і довизначення задач на смисл

особистість отримує можливість «здійснити вихід» за межі, встановлені практиками культури та привнести власні смисли до побудови автопроекту. Вектор спрямованості бажаного саморозвитку визначають індивідуальні практики наративізації реплікаційних утворень культури повсякденності.

Адаптивні практики наративізації детермінуються зовнішніми потребами людини, зумовленими середовищем її життєдіяльності, пов'язані з самопізнанням і самоудосконаленням та спрямовані на відтворення життєвих сюжетів, які транслюються у надбаннях соціокультурного досвіду, в індивідуальній життєвій історії.

Практики самозмін ґрунтуються на визнанні нескінченності власного внутрішнього світу, включають самовдосконалення і самоконтроль та спрямовані на обрання із арсеналу сюжетів саморозвитку, які зберігаються у соціокультурному досвіді та є відображенням високої культури у побуті, певного сюжету, який насичується індивідуальними смислами особистісного розвитку.

Практики інтерпретативного збагачення насичені взаємопронизаними смислами соціокультурного та індивідуального досвідів та мають спрямованість на світ можливого.

Індивідуальні практики наративізації зумовлюють орієнтованість особистого проекту, який можливо діагностувати за допомогою вичленення основного смислу в наративній розповіді та з'ясування спрямованості провідної практики наративізації, за допомогою якої окреслюється індивідуальна сюжетна історія життя.

Перспектива дослідження передбачається у з'ясуванні умов та можливостей технологізації самопроекткування особистості в юнацькому віці як відтворюваності практик наративізації реплікаційних утворень культури повсякденності.

## Література

1. Витгенштейн Л. Философские исследования / Людвиг Витгенштейн. – М.: «АСТ», 2011. – 142 с.

2. Енциклопедія фонду знань «Ломоносов» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.lomonosov-fund.ru/enc/ru/encyclopedia:0134587>

3. Зазимко О. В. Самопроекування особистості в юнацькому віці / О. В. Зазимко // Самопроекування особистості у дискурсивному просторі: монографія [Електронний ресурс] / За ред. Н.В. Чепелевої. – К.: Педагогічна думка, 2016. – С. 103–140. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> .

4. Зарецька О. О. Дискурсивні практики самопроекування дорослих / О. О. Зарецька // Самопроекування особистості у дискурсивному просторі: монографія [Електронний ресурс] / За ред. Н. В. Чепелевої. – К.: Педагогічна думка, 2016. – С. 140–172. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> .

5. Суровцев В. А. Языковая игра и роль метафоры в научном познании / В. А. Суровцев, В. Н. Сыров [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://philosophy2.ru/library/surovtsev/syrov.html>.

6. Телиженко Л. В. Постнеклассические практики: антропологическая специфика / Л. В. Телиженко // Постнеклассические практики: опыт концептуализации: коллективная монография / Под общ. ред. В. И. Аршинова и О. Н. Астафьевой. – СПб. : Издательский дом "Мирь", 2012. – С. 335–353.

7. Фуко М. Археологія знання / Мішель Фуко. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 326 с.

8. Чепелева Н. В. Самопроектирование и развитие личности // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. – 2015. – Том II: Психологічна герменевтика. – Випуск 9. – С. 4–17.

## References

1. Wittgenstein, L. (2011). *Filosofskie issliedovania* [Philosophical studies]. Moscow: AST [in Russian].

2. Entsiklopediya fondu znan' «Lomonosov» [Encyclopedia of Knowledge Foundation "Lomonosov"].(n.d.) Retrieved from

www.lomonosov. Retrieved from <http://www.lomonosov-fund.ru/enc/ru/encyclopedia:0134587>[in Russian].

3. Zazymko, O. V. (2016) Samoproektuvannya osobystosti v yunats'komu vitsi [Self-design of the personality in adolescence]. *Samoproektuvannya osobystosti u dyskursyvnomu prostori - Self-design of personality in a discursive space*. Chepeleva, N.V. (Ed.) Kyiv: Pedahohichna dumka. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> [in Ukrainian].

4. Zaretska, O. O. (2016) Dyskursyvni praktyky samoproektuvannya doroslykh [Discursive practices of self-design of adults]. *Samoproektuvannya osobystosti u dyskursyvnomu prostori - Self-design of personality in a discursive space*. Chepeleva N. V. (Ed.) Kyiv: Pedahohichna dumka. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> [in Ukrainian].

5. Surovtsev, V.A. & Syrov V.N. Yazykovaya igra i rol metaforyi v nauchnom poznanii [Language game and role of metaphor in scientific knowledge]. Retrieved from <http://philosophy2.ru/library/surovtsev/syrov.html>. [in Russian].

6. Telizhenko, L. V. (2012) Postneklassicheskie praktiki: antropologicheskaya spetsifika [Postnonclassical practices: anthropological specificity]. *Postneklassicheskie praktiki: opyt kontseptualizatsii - Post-nonclassical practices: the experience of conceptualization*. Arshinova V.I. & Astafyeva O. N. (Ed.). St. Petersburg: Izdatelskiy dom "Mir" [in Russian].

7. Foucault, M. (2003) Arkheolohiya znannya [Archeology of knowledge]. Kyiv: Vydavnytstvo Solomiyi Pavlychko «Osnovy» [in Ukrainian].

8. Chepeleva, N. V. (2015) Samoproektyrovanye y razvytye lychnosty [personal self-designing and development]. *Aktual'ni problemy psykholohiyi. Psykholohichna hermenevtyka - Actual problems of psychology. Psychological hermeneutics*. Kyiv [in Russian].